

КОНЦЕПТ ВІЙНА В ПОЛІТИЧНИХ ПРОМОВАХ Б. ОБАМИ

Статья посвящена анализу концепта «Война», выявленного в речах американского президента Б. Обамы. Рассмотрены особенности концептуальной картины мира президента США. Описана семантическая репрезентации концепта ВОЙНА с целью раскрыть его специфику. Автор подчеркивает важность изучения концептуальной картины мира американских лидеров и средств их выражения. Освещена коммуникативно-прагматическая направленность речей американских президентов.

Ключевые слова: *политическая речь, коммуникативно-когнитивная направленность, концепт, функция, коммуникация, вербализация, концептуальная картина мира, функциональная направленность, прагматика.*

The article deals with analysis of the concept of WAR distinguished in speeches of American leader B. Obama. Peculiarities of the conceptual picture of the world of the United States president are described. Semantic representation of the concept of WAR is analyzed in order to illustrate its specifics. The author indicates to importance of studying the conceptual picture of the world of American leaders and means of its expression. Communicative and pragmatic orientation of speeches, delivered by American politician, is highlighted.

Key words: *political speech, function, communicative and cognitive orientation, concept, function, communication, verbalization, conceptual picture of the world, functional orientation, pragmatics.*

The purpose of the article is in describing of American President B. Obama political rhetoric that is connected with events on foreign policy during the first

period of his presidency. Traditional ideas of American President about the events in the world are analyzed. Such notions as the “American leadership in the world”, “Freedom”, “Responsibility”, “Democracy” and “God” were distinguished as the dominant ones in the speeches, delivered by B. Obama. The notions such as “Mission”, “Good will of the USA”, “American model” and “the nation, chosen by God” are distinguished as the less numerous in political rhetoric of American President. Peculiarities of B. Obama political rhetoric are highlighted. Basics of American foreign policy course are being described. Political speeches and activity of the 44th President of the USA indicate to the traditional approach used by the President in his foreign policy course. Presidential rhetoric proves the idea of the global leadership of the United States.

Key words: policy of the USA, political stereotypes, presidential rhetoric, foreign policy of the USA, leadership, presidential activity.

Худолий А.А. «Перезагрузка» риторики Б. Обамы.

Цель статьи состоит в выявлении и описании политической риторики Б. Обамы, которая связана с течением внешнеполитических событий на протяжении первого термина пребывания американского президента при власти. Проанализированы традиционные представления американского лидера о событиях в мире. Среди ключевых понятий, выявленных в риторике Б. Обамы, доминирующими выступают такие, как «лидерство США», «свобода», «ответственность», «демократия» и «Бог». Реже встречаются понятия «миссия», «добрая воля США», «американская модель» и «Богообранность». Рассмотрены особенности политической стратегии Б. Обамы. Это подтверждает намерения президента максимально эффективно использовать военный потенциал Альянса для решения международных проблем. В ходе исследования был использован методы политологического анализа, в частности контент-анализ и ивент-анализ. Политические речи и деятельность 44-го президента Соединенных

Штатов свідчать про те, що во зовнішній політиці он придержується традиційного підходу предшественників. Риторика президента підтверджує ідею глобального лідерства Америки.

Ключові слова: політика США, політичні стереотипи, президентська риторика, зовнішня політика США, лідерство, діяльність президента.

Постановка проблеми. В умовах розвитку комунікативно-когнітивної парадигми набуває актуальності дослідження чинників, що відображають спосіб мислення та поведінки американських політиків. Питання вивчення політичних промов (що відображають картину світу американців) та їхнього впливу на свідомість виборців, їхнє мислення та поведінку залишається осторонь наукових досліджень, що створює сприятливий ґрунт для лінгвістичних розвідок цього питання.

Аналіз останніх досліджень. Підхід до оцінки промов американських лідерів передбачає аналіз різних аспектів політичної комунікації. Лінгвістичний аналіз політичного дискурсу американських президентів здійснила О.С. Фоменко.¹ І.В. Андрусак² аналізувала лексику політичної коректності, зокрема номінативний та прагматичний аспекти. Н.М. Миронова³ акцентувала увагу на оцінній складовій у політичних промовах. К.С. Серажим⁴ узагальнила існуючі підходи до дискурсу, зосередивши увагу на соціолінгвальних особливостях дискурсу. А.П. Чудінов⁵ присвятив низку праць політичній лінгвістиці, аналізуючи політичні промови, і, водночас, використовуючи ширший комунікативний підхід. О.Й. Шейгал⁶ вивчала жанрові особливості політичних текстів. Прагматико-функціональні особливості політичного дискурсу США та України вивчала І.С. Бутова.⁷ Численний науковий доробок згаданих вчених свідчить про суттєві зміни у підходах до аналізу лінгвістичних особливостей політичних промов американських лідерів. Незважаючи на численні дослідження, аналіз ключових концептів у промовах американських президентів залишився поза увагою науковців. Ми

вбачаємо наше завдання в аналізі базових концептів американських президентів, серед яких домінуючим є концепт ВІЙНА.

Особливістю політичних промов є їхня широка функціональна спрямованість, яка відображена в лексиці, якою послуговуються політики. Матеріалом для аналізу слугують промови президента США Б. Обама.

Власне **актуальним** виявляється аналіз лексичних особливостей політичної промови, її функціональної спрямованості в світлі базових понять картини світу американців.

Метою даної статті є дослідження концепту ВІЙНА, виявленого в промовах американського президента. Мета передбачає виконання таких завдань:

- Описати концепт ВІЙНА, який відображений в промовах президента США;
- Прослідкувати зв'язок між концептом, його прагматичною спрямованістю та когнітивними процесами;
- Висвітлити семантичні особливості лексичних одиниць, що відбивають концепт ВІЙНА в політичних промовах Б. Обама.

Ми розглядаємо політичну промову президентів як форму публічного виступу, процес комунікації і як один з видів соціальної дії. Оскільки така промова реалізується як дія, за якою стоять досить широкі групи суспільства, то передбачається і високий ступінь її суспільного впливу. Діючи в полі визначеної формальності, політична промова набуває яскраво вираженої функціональності і зорієнтована на прагматично обґрунтовану презентацію очікуваних змістово-понятійних структур. Загалом основний зміст політичних промов полягає в тому, щоб сформулювати цілі, цінності і суспільно-політичну стратегію однієї політичної групи щодо виборців, а також щодо своїх політичних опонентів.

Комунікативний підхід до аналізу політичних промов ставить на меті дослідження їхніх особливостей в умовах виконання різних комунікативних завдань, факторів їх реалізації в контексті.

Комунікативний підхід відображає в лексиці та семантиці існування реальних зв'язків, які встановлюються між мовними одиницями в мовленнєвих ситуаціях.⁸ На основі того, що мовна одиниця в комунікативному акті виступає одночасно як номінативна одиниця й елемент комунікації, ми визнаємо збіг основних цілей і завдань комунікативного та функціонального підходів до аналізу мовних даних і розглядаємо мову як засіб, спрямований на аудиторію. Комунікативний вплив політичних текстів носить ідеологічний характер. Словесне та символічне вираження можна зобразити такою схемою: *зміни в комунікації* → *зміни в моделі світу* → *зміни в поведінці*.⁹

Взагалі, як відзначає З.І. Шмідт, будь-яка соціальна дія міцно пов'язана з мовою, цим досконалим засобом для конструювання значення, формою передачі інформації, засобом комунікації, а відтак, і підготовки дії та впливу.¹⁰ Слова та тексти можуть самі собою передавати політичні погляди в завуальованій формі, форма вираження у низці випадків може закривати реальний зміст, виступати важливим засобом впливу.

*Визначені інституційні та соціальні рамки чи структури забезпечують створення повідомлень як однієї із форм “конструювання дійсності”. Вони визначають те, як політики сприймають світ, а звідси й події цього світу. Такого типу підходи мають цікаве когнітивне забарвлення, оскільки вони мають відношення до правил, категорій і процедур інтерпретації, які використовують політики в ході відтворення ситуації, що лежить в основі повідомлень.*¹¹

Мова як система, вміщує ще й прагматичний компонент, який пов'язаний з управлінням і координацією людської діяльності.¹² Резонанс виникає за допомогою вдалих вербальних висловлювань, які починають жити самотійним життям після їхньої появи.¹³

Політична промова – прагматично спрямована, тобто має стратегічні і тактичні завдання.¹⁴ Будь-яка політична промова потенційно, в стратегічному сенсі, спрямована на зміну або підтримку поточної

політичної ситуації, на перерозподіл або підтримку існуючого балансу сил влади. Її базовою інструментальною функцією є боротьба за владу. У межах всього соціуму вона виконує функцію інтеграції та диференціації. Інтеграція виявлялася, наприклад, упродовж періоду «холодної війни», коли політичні промови американських президентів сприяли згуртуванню народу в протистоянні з ворогом, яким на той час був СРСР. Функція диференціації сприяла відчуженню групових агентів зовнішньої політики. Політичні промови виконують функції інтерпретації та орієнтації, оскільки під час виступу політики пояснюють значущість тих чи інших подій, розкривають їхні причинно-наслідкові зв'язки та кореляції з іншими подіями, роблять висновки і дають певні оцінки. Доповнює спрямованість політичної промови функція контролю, згідно з якою політик намагається створити передумови для уніфікації поведінки, думок, почуттів і бажань значної кількості індивідів, тобто маніпулювання суспільною свідомістю.

Компонентом політичних промов є концепти, які відображають погляди політичного діяча, його бачення та сприйняття реалій. Це складні утворення, що охоплюють як хибну, так і правдиву інформацію. Концепти слугують стандартом політичного мислення, втілюють моделі поведінки, впливають на політичні рішення мас, спричиняють певні зрушення в людській свідомості та формують образи тих чи інших народів. Концепти безпосередньо пов'язані з мовною картиною світу американських лідерів.

Вимовлене слово є засобом доступу до концептуальних знань. Почувши слово, ми отримуємо доступ і можемо підключити до мисленнєвої діяльності інші концептуальні ознаки, не названі даним словом. Слово, таким чином – це ключ, що «відкриває» людині концепт як одиницю мисленнєвої активності та дає змогу скористатись ним в мисленнєвій діяльності. А мовний знак «вмикає» концепт у нашій свідомості, активізує її в цілому і запускає процес мислення.¹⁵

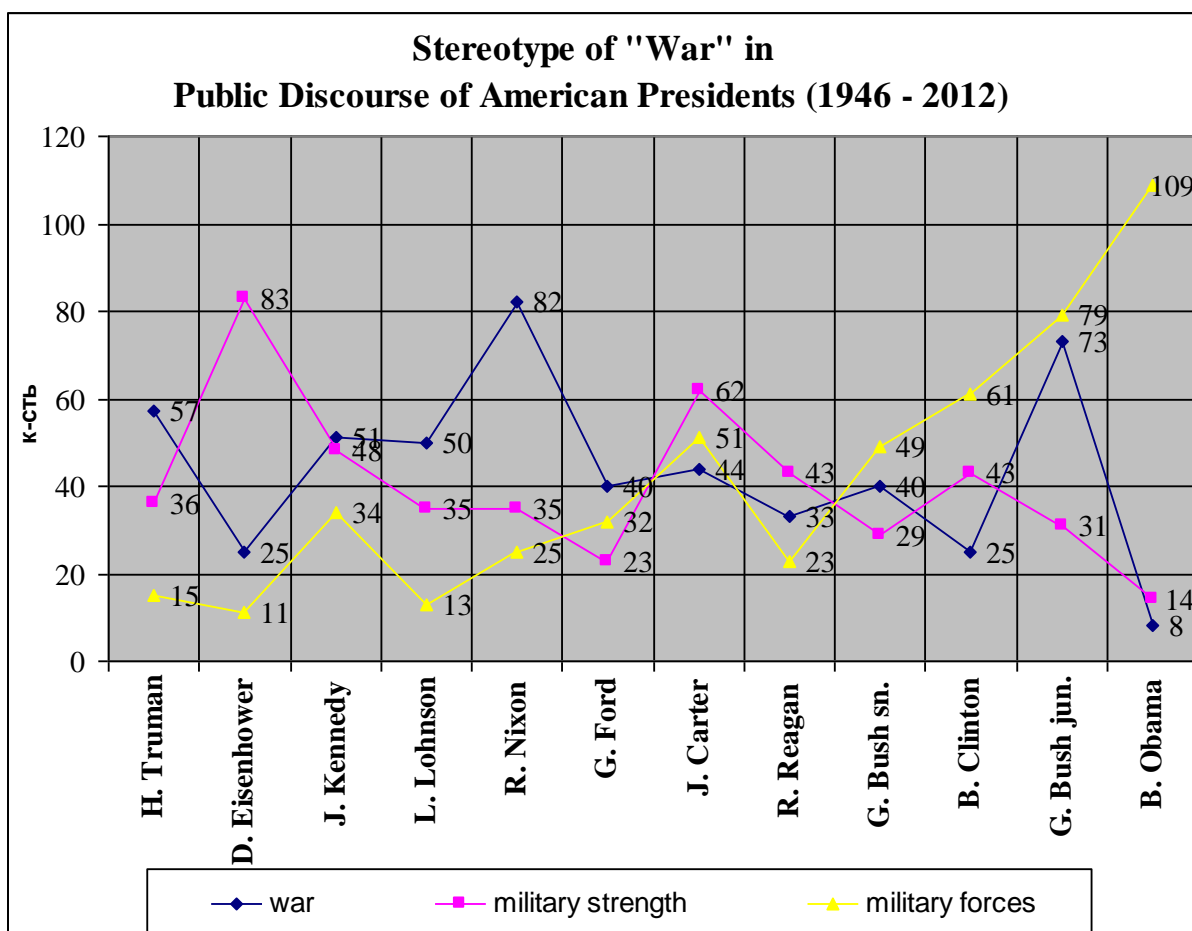
Використаний в ході дослідження контент-аналіз дав змогу виявити концепти американського президента. Зокрема в картині світу Б. Обама

домінуючими є такі концепти: ГЕГЕМОНІСТСЬКІ АМБІЦІЇ, СВОБОДА, БОРОТЬБА З ТИРАНІЄЮ, ВІЙНА, МИРНІ ІНІЦІАТИВИ, ВОРОГ, ДРУГ тощо. Індикаторами виявлених концептів стали найбільш уживані категорії, зокрема «Богообраності», «американської місії», «світового лідерства», «вільних народів світу», «демократії», «диктатури», «агресії», «війни», «військової могутності», «збройних сил», «мирного співіснування», «мирних угод», «роззброєння», «образу ворога», «загроз», «небезпек», «друзів» і «союзників». Виявлені концепти в риториці американських президентів пройшли період зародження та визрівання. На їхнє формування вплинули політичні традиції.

Концепти відіграють важливу роль у формуванні образу світу як окремої людини, так і суспільств. Аналіз концептів американських політиків свідчить про те, що існує певна схема загальної моделі світу. Виступи американських президентів вписуються в існуючу модель ментальних і вербальних уявлень про світ та місце США в цьому світі. Концептосфера чутливо реагує на зміни в суспільстві, житті того чи іншого етносу. Зміст концепту може видозмінюватися у залежності від конкретних обставин, сприйнятливості до змін носіїв тієї чи іншої мови.¹⁶

Слід зазначити, що в картині світу американських президентів ВІЙНА є одним із ключових понять. Концепт ВІЙНА, репрезентований у промовах американського президента, як потужний інструмент маніпулювання суспільною свідомістю, певною мірою впливає на прийняття рішень та курс зовнішньої політики. Кожен президент, продовжуючи традиції попередників, намагався перенести уявлення про свободу на інші країни та континенти (див Таблицю 1).

Таблиця 1.

Концепт ВІЙНА представлений трьома поняттями, зокрема *війні*, *військовій могутності* та *збройним силам* (див. Таблицю 1).

Америка як основа демократії та свободи має широкі можливості для всіх, йдеться про бізнес, політику чи іншу сферу суспільного життя. Сполучені Штати як виняткова країна, благословенна Богом, є взірцем для решти світу. Вона має право не лише дотримуватися свобод і демократії, але й впливати прямо чи опосередковано на перебіг подій в інших країнах світу (фрейм деталізації концепту СВОБОДА). І США дійсно впливають на внутрішню та зовнішню політику багатьох країн світу. Порівняймо:

*We shall continue to strive to promote freedom of expression and freedom of religion throughout the peace-loving areas of the world.*¹⁷

В Б. Обама показники ВІЛЬНИХ НАРОДІВ СВІТУ та ДЕМОКРАТІЇ досить високі, що свідчить про вагомість згаданих понять у ментальній та мовній картині світу американського лідера. Наприклад:

*I called for action because the failure to do so would have cost more jobs and caused more hardship. In fact, a failure to act would have worsened our long-term deficit by assuring weak economic growth for years. And that's why I pushed for quick action.*¹⁸ Для президента свобода та демократія асоціюються з діями та відповідальністю перед американським народом, активною позицією.

Концепт ВІЙНА в політичних промовах Б. Обама представлений низкою понять. Свобода – це: 1) відповідальність; 2) активні дії; 3) технологічний розвиток; 4) турбота про людей і реформа системи охорони здоров'я; 5) реформи та освіта; 6) довіра; 7) сімейні цінності; 8) американська мрія; 9) лідерство; 10) бізнес тощо.

Таким чином, аналіз мовних засобів формування концепту ВІЙНА у промовах Б. Обама підтверджує спрямованість політичних промов на створення позитивного образу США. Відповідно до політичних промов, Америка слугує взірцем, оплотом свобод і демократії, в той час як решта країн, в першу чергу, вороги та суперники є порушниками таких засад.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо в аналізі таких концептів як ДРУГ, ВОРОГ, АВТОРИТАРИЗМ, які віддзеркалюють особливості картини світу американського політика упродовж другого терміну перебування при владі.

ПОСИЛАННЯ ТА ПРИМІТКИ

1. Фоменко О.С. Лінгвістичний аналіз сучасного політичного дискурсу США (90-ті роки ХХ століття): автореф. Дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.04 / О.С. Фоменко. – К., 1998. – 18 с.

2. Андрусяк І.В. Лексика політичної коректності: номінативний та прагматичний аспекти / І.В. Андрусяк // Сучасні дослідження з іноземної філології: Зб. наук. праць. Відп. ред. Фабіан М.П. – Ужгород: ТзОВ “Папірус-Ф”, 2008. – Вип. 6. – С.41-46.

3. Миронова Н.Н. Политический дискурс vs оценочный дискурс / Н.Н. Миронова // Политический дискурс в России. – Москва: Наука, 1997. – С. 41-50.

4. Серажим К. Дискурс як соціолінгвальне явище: методологія, архітектоніка, варіативність: [монографія] / Серажим К. / За ред. В. Різуна. – К.: КНУ, 2002. – 392 с.

5. Чудинов А.П. Политическая лингвистика / Чудинов А.П. – М.: Флинта: Наука, 2007. – 256 с.

6. Шейгал Е.И. Инаугурационное обращение как жанр политического дискурса / Е.И. Шейгал // Жанры речи -3. – Саратов, 2002. – С. 205-214.

7. Бутова І.С. Прагматико-функціональні особливості політичного дискурсу США та України ХХІ століття: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к. філол. н.: спец. 10.02.17 «Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство» / І.С. Бутова. – Львів, 2011. – 20 с.
8. Левицкий А.Э. Функциональные подходы к классификации единиц современного английского языка / Левицкий А.Э. – К.: “АСА”, 1998. – С. 9.
9. Почепцов Г.Г. (мл.) Имиджология / Почепцов А.Э. – М.: Рефл-бук; К.: Ваклер, 2000. – С. 97.
10. Schmidt S.J. Sprache und Politik: Zum Postulat Rationalen Polit. Handelns / S.J. Schmidt // Sprache und Gesellschaft. – Munchen: VEB Max Niemeier Verlag, 1972. – S. 81.
11. Дейк Т.А. ван. Язык. Познание. Коммуникация / Дейк Т.А. ван. – М: Прогресс, 1989. – С. 233.
12. Швейцер А.Д. Современная социолингвистика. Теории, проблемы, методы / Швейцер А.Д. – М.: Наука, 1976. – С. 23.
13. Почепцов Г.Г.(мл.) Информационные войны. Основы военно-коммуникативных исследований / Почепцов Г.Г.(мл.). – Ровно: ППФ Волинські обереги, 1999. – С. 26.
14. Алтунян А.Г. Анализ политических текстов / Алтунян А.Г. – М.: Университетская книга; Логос, 2006. – С. 15.
15. Попова. З.Д. Язык и национальная картина мира / З.Д. Попова, И.А. Стернин. – Воронеж: Изд-во «Истоки», 2002. – С. 16.
16. Полюжин М.М. Концепт як базова когнітивна сутність / М.М. Полюжин, Н.Ф. Венжинович // Мовні і концептуальні картини світу. Збірник наукових праць. – № 5. – Київ, 2001. – С. 183.
17. Truman H. S. Message to the Congress on the State of the Union and on the Budget for 1947, January 21, 1946 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=12467>
18. Obama B. Address Before a Joint Session of the Congress, February 24, 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=85753>